

TALABALARNI TARBIYALASHDA JISMONIY VA MA'NAVIY BARKAMOLLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Xaydarov Saminjon Obbosovich

TMII Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası

Katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada talaba-yoshlarni jismoniy va ma'naviy barkamol shaxs sifatida tarbiyalashning pedagogik mexanizmlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida sog'lom turmush tarzini shakllantirish, ma'naviy qadriyatlarni singdirish, milliy va umuminsoniy fazilatlarni rivojlantirishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari yoritilgan. Maqolada ta'lim-tarbiya jarayonida innovatsion metodlar, motivatsion muhit va pedagogik hamkorlikning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: jismoniy barkamollik, ma'naviy tarbiya, pedagogik mexanizm, sog'lom turmush tarzi, talaba-yoshlar, kompetensiya, ma'naviy qadriyatlar, tarbiya jarayoni, pedagogik yondashuv.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonida yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarning nafaqat kasbiy bilimlarini oshirish, balki ularning jismoniy sog'lomligi, ma'naviy dunyoqarashi, axloqiy fazilatlari va ijtimoiy faolligini rivojlantirish muhim pedagogik vazifa sanaladi. Chunki jismonan sog'lom va ma'nan yetuk shaxs jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biridir.

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ham yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularning sog'lom turmush tarziga amal qilishi va ma'naviy immunitetini mustahkamlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Shu sababli talabalarda jismoniy va ma'naviy barkamollikni shakllantirishning samarali pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

Jismoniy barkamollik insonning sog'lom, chiniqqan, jismonan faol va mehnatga layoqatli bo'lishini ifodalaydi. Bu jarayon sport, jismoniy mashqlar, sog'lom ovqatlanish va to'g'ri kun tartibi orqali shakllanadi. Ma'naviy barkamollik esa insonning axloqiy, estetik, intellektual va ruhiy jihatdan yetuk bo'lishini anglatadi. U milliy qadriyatlar, ma'naviy meros, vatanparvarlik, insonparvarlik va odob-axloq me'yorlari asosida rivojlanadi.

Pedagogik nuqtai nazardan, jismoniy va ma'naviy barkamollik bir-biri bilan uzviy bog'liq jarayon bo'lib, ular talabaning shaxs sifatida kamol topishida muhim omil vazifasini bajaradi. Jismonan sog'lom talaba ma'naviy faol bo'lishga intiladi, ma'naviy yetuk shaxs esa sog'lom turmush tarziga ongli ravishda amal qiladi.

Jismoniy va ma'naviy barkamollikni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari quydagilardan iborat:

1. *Sog'lom ta'lim muhitini yaratish.* Talabalarni barkamol etib tarbiyalashda oliy ta'lim muassasasida sog'lom pedagogik muhitni tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Ta'lim muassasasidagi ijobiy psixologik muhit, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlik, o'zaro hurmat va motivatsion faoliyat talabaning jismoniy va ma'naviy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

2. *Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish.* Talabalarda ma'naviy barkamollikni shakllantirishda milliy qadriyatlar, urf-odatlar va ajdodlar merosidan samarali foydalanish muhimdir. Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy, Abdulla Avloniy kabi mutafakkirlarning pedagogik qarashlari yoshlarning ma'naviy tarbiyasida muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, tolerantlik, insonparvarlik, bag'rikenglik kabi umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish ham dolzarb hisoblanadi.

3. *Jismoniy tarbiya va sport faoliyatini rivojlantirish.* Talabalarni jismoniy barkamol etib tarbiyalashda sport to'garaklari, ommaviy musobaqalar, sog'lomlashtirish tadbirlari va jismoniy mashg'ulotlarning muntazam tashkil etilishi muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Sport insonda iroda, intizom, mas'uliyat va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

4. *Innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish.* Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, interaktiv metodlar, treninglar, muammoli vaziyatlar va loyihaviy faoliyat talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Ayniqsa, ma'naviy-ma'rifiy mashg'ulotlarda multimedia vositalari, debatlar, rolli o'yinlar va reflektiv metodlar samarali natija beradi.

5. *Oila, mahalla va ta'lim muassasasi hamkorligi.* Talabalarni barkamol etib tarbiyalash faqat ta'lim muassasasi zimmasidagi vazifa emas. Oila, mahalla va jamoatchilik bilan hamkorlikda olib borilgan tarbiyaviy ishlar yanada samarali natija beradi. Ayniqsa, ota-onalar bilan pedagogik hamkorlik talabaning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Talabalarda jismoniy va ma'naviy barkamollikni shakllantirishda quyidagi pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi:

- shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;
- kompetensiyaviy yondashuv;
- faoliyatga asoslangan yondashuv;
- integrativ yondashuv;
- akmeologik yondashuv.

Mazkur yondashuvlar talabaning individual imkoniyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, talabalarda jismoniy va ma'naviy barkamollikni shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Ushbu jarayonni samarali tashkil etishda sog'lom pedagogik muhit yaratish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish, sport va sog'lomlashtirish faoliyatlarini rivojlantirish, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish hamda oila va ta'lim muassasasi hamkorligini kuchaytirish muhim pedagogik mexanizmlar sifatida namoyon bo'ladi. Barkamol avlodni tarbiyalash jamiyat taraqqiyoti va mamlakat kelajagining muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2016.
3. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: "O'zbekiston", 2021.
4. Avloniy A. *Turkiy guliston yoxud axloq*. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
5. Podlasiy I.P. *Pedagogika*. – Moskva: Vldos, 2008.
6. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
7. UNESCO. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. – Paris, 2017.
8. Нодира Максудова: the current state and challenges of teaching special pedagogy disciplines in higher education.MN Alijonovna - Advances in Science and Education, 2026
9. Нодира Максудова: tayanch-harakat sistemasida kamchiligi bo'lgan bolalar uchun art-terapiyaning ahamiyati.MN Alijonovna - ILMIY TADQIQOTLAR VA YANGI OLAM, 2025
- 10.Нодира Максудова: the current state and challenges of teaching special pedagogy disciplines in higher education.MN Alijonovna - Advances in Science and Education, 2026